

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

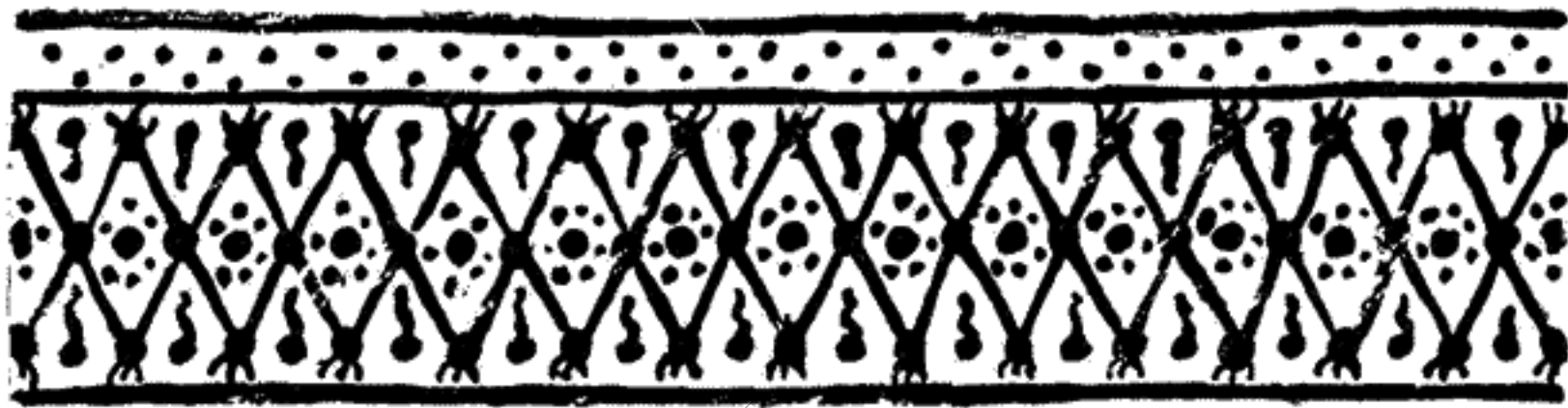
ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1939

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙΙ

Ε.Σ.Δ. της Κ.ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο FRANCIS JAMMES

(ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ)

Δέν ἔχουν περάσει ἀκόμα τρεῖς μῆνες πού πέθανε ὁ Francis Jammes, ὁ ποιητής πού ἡ πρώτη ποιητική συλλογή του βγήκε στὰ 1894. Ἡ «Νέα Ἑστία», πάντα πιστῆ στ' ἀνθρώπινα καί στὰ ἱερά χρέη της, ἐδημοσίευσε τὰ σημεῖώματα πού τοῦ χρωστοῦσε. Ἐμεῖς δὲ σκόπεύουμε ἐδῶ νὰ προσθέσουμε παρὰ μόνο μερικές λέξεις, πού εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τίς ἔχουν πρόχειρες ἐμπρός τους ὅσοι θὰ διαβάσουν τοὺς μεταφρασμένους στὰ ἑλληνικά στίχους του.

Οἱ πιό πολλοὶ ἀπ' τοὺς «γνώστες» εἶναι ἔτοιμοι νὰ ποῦν ὅτι ὁ Francis Jammes εἶναι ξεπεσμένος. Ἐφεῦρε τάχα ὁ Francis Jammes κανένα μηχανήμα, πού τῷ χει πιά ἀχρηστεύσει μιὰ πιό καινούργια τεχνική ἐφεύρεση; Φοβᾶμαι ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἀπ' τοὺς πολὺ νέους κάνουν μιὰ σύγχυση ἀνάμεσα στὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος καί τῆς ψυχῆς. Καί δέν ἀναγνωρίζουν μάλιστα κι' ἀπ' τοὺς παλιούς καί πεθαμένους παρὰ μόνο ἐκείνους, πού μ' ἓνα τυχαῖο χαρακτηριστικό τους (ἢ ἴσως καί μὲ μιὰ ἀπροσεξία τους) προβάλλουνε σάν πρόδρομοὶ τῆς σημερινῆς ἡμέρας καί ἰδιαίτερα τῶν ἀταξιῶν τῆς τελευταίας ὥρας. Ἄχ, αὐτὴ ἡ τελευταία ὥρα! Πότε θὰ τὴν ἐκδικηθεῖ κι' αὐτὴν ὁ χρόνος! Ποτὲ οἱ νέοι δέν ἦταν τόσο ἀχάριστοι, ὅσο εἶναι οἱ σημερνοί. Γι' αὐτὸ κι' ὁ χρόνος δέν ἐτιμώρησε ποτὲ τοὺς νέους τόσο, ὅσο τοὺς σημερνοὺς!

Ὁ Francis Jammes δέν εἶναι ξεπερασμένος, γιατί ἡ σοφὴ ἀφέλεια εἶν' ἓνα στοιχεῖο αἰώνιο, πού δὲ μποροῦν νὰ τὸ ξεπεράσουν ὁ ἀσύρματος καί τὸ ἀεροπλάνο, οὔτε τὰ φηγουρίνια τῆς τελευταίας μόδας. Κι' ἂν δὲ μπορεῖ νὰ ζήσει ἡ σοφὴ ἀφέλεια στὴ μεγαλούπολη, π.χ. στὸ Παρίσι, πάει ὅμως καί βρίσκει καταφύγιο αἰώνιο στὰ Πυρηναῖα, ὅπου μὲ μικρές μονάχα διακοπές πέρασε τὴν εἰρηνικὴ κι' ἀπλὴ ζωὴ του ὁ Francis Jammes, ὁ ποιητής μὲ τὴ λευκὴ γενειάδα, μὲ τὸ ἀγαθὸ χαμόγελο καί μὲ τὰ πολλὰ παιδιὰ. Ὅ,τι εἶναι ἀληθινό, δέν εἶναι ποτὲ ξεπερασμένο. Ὁ Francis Jammes ἀνήκει, μαζί μὲ τὸν Verhaeren

καί μὲ τὴν Anne de Noailles, μὰ καί μαζί μὲ τὸν Moréas καί μὲ τὸν ὠριμασμένο Régnier στὴ σειρὰ ἐκείνων πού ὁ καθένας τους μὲ τὸν τρόπο του ζήτησαν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὴν ὑπερβολικὴ σχηματικότητα τῆς συμβολικῆς λέξης, τῆς μαγικῆς ἐκείνης λέξης τοῦ Mallarmé, πού τόσο εἶχε θαυμάσει ὁ Γερμανὸς Stefan George. Τὸ ἀπελευθερωτικὸ αὐτὸ κίνημα τὸ ἔκανε ὁ καθένας μὲ τὴ σημαία πού ταίριαζε στὴ φύση του. Ὁ Francis Jammes εἶχε γιὰ σημαία τὴν ἀπλοτητά του καί τὴν κάποια (σκόπιμη κι' ἄσκοπη) ἀκαταστασία τοῦ σοφοῦ στὴν ψυχὴ λαϊκοῦ βάρδου. Ἡ σημαία αὐτὴ τοῦ Francis Jammes δὲ βρῆκε βέβαια ὁπαδούς, μὰ βρῆκε τοὺς πιό πολλοὺς θαυμαστὲς ἀπ' ὅλες τίς ἄλλες σημαῖες πού κυματίσανε τὴν ἴδια ἐποχὴ. Ὁ θαυμασμὸς ἦταν ἀμέριστος. Ὁ Régnier, μὰ κι' ὁ ἴδιος ὁ Mallarmé, ὁ André Gide, ὁ Claudel, καί μερικὰ χρόνια ἀργότερα ὁ Alain-Fournier (ὁ τελευταῖος μάλιστα περισσότερο ἀπ' ὅλους), μάγευτήκανε ἀπ' τοὺς στίχους τοῦ ἀπλοῦ καί ταυτόχρονα παράξενου ἀγριμιοῦ τῶν Πυρηναίων. Μπορεῖ τάχα νὰ εἶναι ξεπερασμένο σήμερα ὅ,τι ἐμάγεψε ἄλλοτε τέτοιους μεγάλους δημιουργοὺς, πού ἦταν καί μεγάλοι «ἀναγνώστες»; Κι' ἄς προσθέσουμε καί κάτι ἄλλο, πού εἶναι ἴσως ἀκόμα χαρακτηριστικώτερο: ὁ ἐρημίτης τῶν Πυρηναίων (πού, ἂν κι' ἐρημίτης, δέν πονοῦσε μονάχα σὰ Χριστιανός, μὰ καί χαιρόταν τὴ ζωὴ τῶν ἐπιφανειῶν σάν εἰδωλόλατρης) ἐμάγεψε καί τὸν Rainer Maria Rilke, πού σ' ἓνα ἀπ' τὰ πεζά του ἔργα, χωρὶς νὰ μνημονεύει ρητὰ τ' ὄνομα τοῦ Francis Jammes, τὸν ὑπονοεῖ καί μιλάει γι' αὐτὸν μ' ἓνα θαυμασμὸ ἀπερίοριστο. Ὅπως κι' ὁ Rilke, ἔτσι κι' ὁ Jammes ἦταν ἀπ' τοὺς μεγάλους κι' ἀμετανόητους ἐραστές τῶν κοριτσιῶν ἐκείνων μὲ τὰ ὠραῖα ὀνόματα, πού πεθάναν πρὶν καλά·καλά ὀριμάσουν. Τὴν ἱστορία δυὸ τέτοιων κοριτσιῶν μᾶς τὴ διηγῆθηκε ὁ Francis Jammes σὲ δυὸ μαγευτικὰ πεζά του ἔργα, πού τὸ ἓνα ἔχει δημοσιευθεῖ στὰ ἑλληνικά, μετα-

φρασμένο από τον Γιώργο Καρανικολό. Clara d'Éllébeuse και Almaïde d'Étremont είναι τα ονόματα των δυο κοριτσιών, που τ' αποθανάτισε (άν κι' έχουν πεθάνει σ' έρημες κι' απόμερες γωνιές) με τις άπλές και τρυφερές πινελιές του ό Francis Jammes.

Πολλά χαρακτηριστικά του Γάλλου ποιητή μαγέψανε τον Rainer Maria Rilke, που εύρισκε πάντα στους ταπεινούς και στους καταφρονεμένους τον πλούτο τό μεγάλο και τό λαμπρό που δέν έχουν οι πλούσιοι. Ο Francis Jammes, βέβαια, δέν ανήκε άπ' την άρχή στους καταφρονεμένους, άν ηκε όμως στους ταπεινούς, και καταφρονέθηκε μάλιστα τό μεταπολεμικά χρόνια στην πατρίδα του (ένώ αγαπήθηκε αντίθετα στη Γερμανία). Του Rilke ή λατρεία για τό Γάλλο συνάδελφό του — λατρεία άνάλογη μ' εκείνη που είχε και για τον Jakobson — όφείλεται σέ πολλούς βέβαια λόγους, μά πρέπει ν' άποδοθεί προπάντων σέ μερικές μυστικές συγγένειες, που βρίσκονται όχι τόσο στό χαρακτήρα τους τόν άνθρωπο και τόν ποιητικό, όσο στην ουσία τής ψυχής τους. Με τό νάναι κι' οι δυο έραστές κοριτσιών άτυχων και λησμονημένων άπ' τούς ανθρώπους με την πρόχειρη και κακιά μνήμη, αυτό δέν ήταν μόνο του άρκετό για νά σημειώσει μία βαθιά μυστική συγγένεια. Οποιος ξέρει καλά τόν Rilke, και διαβάσει τό ποίημα του Francis Jammes «Il va neiger...», που βρίσκεται στη συλλογή του «De l'Angelus de l'Aube à l'Angelus du Soir», θά βρει, άν προσέξει, ότι σχεδόν άσυνείδητα ό Γάλλος ποιητής διατυπώνει τις δυο εκείνες «μυστικές» έπιταγές, που ό Rilke διατύπωσε συνειδητά, και που άπαλλάσσοντάς τες βέβαια άπό τό άδηλο φόντο του συναισθηματισμού, τις ανέβασε ό Γερμανός ποιητής σ' ένα «κοσμικά» κρίσιμο πνευματικό επίπεδο. Οι δυο αυτές έπιταγές μιλάνε για τά «πράγματα» και για την «άνωνυμία». Τά «όντα», τά «πράγματα», έχουν για τόν Rilke μία ύπόσταση θεία και άφθάρτη. Και τό «άνώνυμο» (όχι μόνο στην αίτια των αίτιών, δηλαδή στό Θεό, μά και σέ κάθε αίτιατό και παράγωγο) είναι πολύ άνώτερο άπ' τ' όνοματισμένο και πολύ πλατύ για νά χωρέσει μέσα σ' ένα όνομα. Στο ποίημά του, που τόν τίτλο του αναφέραμε, λέει κι' ό Francis Jammes ότι πρέπει ν' αφίνουμε άθικτα μέσα μας κι' άμετάβλητα τά «πράγματα» κι' ότι τ' άστέρια δέν έχουν άνάγκη άπ' τά «όντα» που τούς δίνουμε. Και οι αριθμοί άκόμα είναι για τό «αίσθημα» του Francis Jammes ένα είδος όνόματα, που με τό νά τά δίνουμε στους «κομήτες» (γι' αυτούς ειδικά μιλάει τό ποίημά του) ή σ' όποιαδήποτε όντα, δέ μπορούμε νά τά δεσμεύσουμε. Ο τύπος του Francis Jammes ήταν ό,τι μπορούμε νά φανταστούμε πιο αντίθετο πρός τόν Πυθαγόρα.

Ο Francis Jammes, που κοιμάται τώρα τόν ήσυχο ύπνο του μέσ' την άπέραντη άγκαλιά του Θεού, δέν ξεπεράστηκε, ούτε θά ξεπεραστεί ποτέ του, γιατί δέν ανήκει στις έφήμερες μόδες, που τό φτιαχτό τυποποιημένο άντικείμενό τους γεννιέται κιόλας σαν κάτι νεκρό και ξεπερασμένο.

**

Θέλοντας νά παρουσιάσουμε ένα ποίημα του Francis Jammes σέ μετάφραση έλληνική, διαλέξαμε ένα, που άν δέν είναι άπό τά πιο δυνατά ποιήματά του, είναι ίσως τό πιο χαρακτηριστικό για τή φύση τής ψυχής του. Τό ποίημα που μεταφράσαμε, είναι παρμένο άπ' τή συλλογή του «Le Deuil des Primevères». Στη μετάφραση προσπαθήσαμε νά είμαστε όσο μπορούσαμε πιο πιστοί στό πρωτότυπο. Αν λείπουν μερικές (έλάχιστες) λέξεις, κι' άν σ' άλλους πάλι στοίχους προσθέσαμε μερικές (και πάλι έλάχιστες), την τέτοια έξαιρετική έπέμβαση την άπαιτούσε ή γλώσσα μας, τό νόημα ή ή μουσική. Τό ότι οι έλληνικοί στίχοι βγήκαν περισσότερο άπ' τούς γαλλικούς, αυτό δέ μπορούσε ν' άποφευχθεί, έφ' όσον δέ θέλαμε νά κόψουμε φράσεις όλόκληρες άπ' τό πρωτότυπο και έφ' όσον θέλαμε, άπ' την άλλη μεριά, ν' άποφύγουμε τόν μουσικά μονότονο και στό βάθος μάλιστα άντιμουσικό δεκαπεντασύλλαβο στίχο.

Τό πρωτότυπο, όπως και τά περισσότερα ποιήματα του Francis Jammes, δέν έχει σ' όλους τούς στίχους όμοιοκαταληξίες, μά κ' εκεί άκόμη που δέν έχει, άκούγονται οι στίχοι σά νάχουν όμοιοκαταληξίες. Κι' οι περισσότεροι άλλωστε έχουν (έστω και ιδιότυπες ρίμες, αντίθετες πρός τούς καθιερωμένους κανόνες). Ο Jammes δέν ανήκει σ' εκείνους που στερήσανε την ποίηση — όπως τή στερήσανε ό Jules Romains και ό Duhamel, ό Vildrac (στις τελευταίες συλλογές του) κι' ό Roger Dévigne (σέ όρισμένα του ποιήματα), ό Paul Éluard κι' ό Gabriel Boissy — άπ' την τόσο μαγευτική σ' όλες τις νεώτερες γλώσσες, μά ιδιαίτερα άναγκαία στό γαλλικό στίχο όμοιοκαταληξία. Οι ποιητές που αναφέραμε για παράδειγμα, καταργήσανε άπόλυτα τή ρίμα χωρίς νά γράφουν πεζοτράγουδα, όπως είναι τά πεζοτράγουδα του Claudel και του Gide ή οι «Ψαλμοί» του νεώτατου Patrice De La Tour Du Pin, όπου ή ρίμα και κάθε μαγική άλυσίδα περιττεύει βέβαια. Χαρακτηριστικό πάντως για τή γαλλική γλώσσα και τις φυσικές της ροπές είναι τουτό: ότι ό Paul Fort παρεμβάλλει και στό πεζοτράγουδο άκόμα, σχεδόν άσυναίσθητα, αλλά και τόσο μαγευτικά, όμοιοκαταληξίες. Ο Francis Jammes τις ξέρει αυτές τις ροπές τής γλώσσας του και δέν τις περιφρονεί. Μά σαν άκατάστατος που είναι (και δικαιούται νάναι

άκατάστατος μεσ' στη βαθειά ἀφέλειά του), δὲ σκοτίζεται για τὶς ἀκαδημαϊκὰ θεσπισμένες ἀρχές τῆς ρίμας. — ὅπως δὲ σκοτίζεται καὶ για τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς κανόνες τῆς προσωδίας, — καί, δίχως πάντως νὰ ἐγκαταλείπει τὴν ὁμοιοκαταληξία παρὰ μόνο σὲ ἐλάχιστους στίχους, τὴν καλλιεργεῖ πιὸ ἐλεύθερα καὶ τὴν κάνει μάλιστα ἔτσι πιὸ μαγευτικὴ καὶ μουσικὰ ἀπαλότερη. Ὁ

Francis Jammes εἶναι (τουλάχιστον για ἓνα Γάλλο) πολὺ μουσικός, κι' ἂν ἔφυγε ἀπὸ μερικοὺς κανόνες τῆς γαλλικῆς στιχοποιίας δὲν τῶκανε για νὰ φύγει ἀπ' τὴ μουσικὴ, μὰ τῶκανε ἀκριβῶς ἀντίθετα, για νὰ πλησιάσει περισσότερο στὸ θαῦμα τῆς μουσικῆς. Ἄν δὲν ἦταν αὐτὸ σωστό, δὲ θὰ τὸν ἀγαποῦσε κι' ὁ Rilke ὅσο τὸν ἀγάπησε.

ΠΑΝ. ΚΑΝ.

FRANCIS JAMMES

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΩ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΑΪΔΑΡΟΥΣ

Σὰ θάρθει, Θεέ μου, ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρει
για νὰ μὲ πάει κοντὰ Σου, κάνε μου τὴ χάρη
μιά μέρα νὰ ναι, πού ὄλ' ἡ χώρα θὰ γιορτάζει.
Καθὼς τὸ συνηθίζω κι' ἐδῶ κάτω,
τὸ δρόμο, πού στὸ κέφι μου ταιριάζει,
ποθῶ νὰ πάρω για νὰ φτάσω στοῦ θανάτου
καὶ στοῦ Παράδεισου τὴ χώρα, πού ἐκεῖ πέρα
τ' ἀστέρια φέγγουν ὅλη μέρα.

Στὸ χέρι μου θὰ πάρω τὸ ραβδί μου
καὶ τὴν πλατειὰ τὴ δημοσιὰ θ' ἀκολουθήσω,
καὶ στοὺς γαϊδάρους, πού εἰν' οἱ φίλοι
[οἱ γκαρδιακοὶ μου,
θὰ πῶ καὶ θὰ μιλήσω :

Μὲ λένε Φρανσι Ζάμ κι' εὐθεῖα τραβάω
[γραμμὴ
για τὸν Παράδεισο. Δὲν ἔχει ὁ Θεούλης
[πιθαμὴ
πού νὰ τὴ λένε Κόλαση. Μαζὶ μου ἐλάτε
σεῖς, πού τὸν αἶθριο οὐρανὸ ἀγαπάτε,
φτωχὰ μου ζῶα, πού ἀπότομα τ' αὐτιά
[κουνάτε
τὶς μίγες για νὰ διώχτε, τὸ μελίτσι,
τὸ χέρι πού ζητάει νὰ σᾶς χτυπήσει...

Νὰ ἐμφανισθῶ για χάρη τὸ ζητάω
στὰ ζῶα τοῦτα ἀνάμεσα, πού τ' ἀγαπάω
γιατὶ γλυκὰ τὴν κεφαλὴ τους σκύβουν,
τὰ ποδαράκια τους, σὰ σταματοῦνε, σμίγουν
μὲ χάρη καὶ μὲ γλύκα, πού σὲ θλίβουν.
Θὰ φτάσω ἀκλουθημένος ἀπ' τὰ μύρια αὐ-
[τιά τους
ἀκλουθημένος ἀπ' τὰ ζῶα, πού στὰ πλευ-
[ρά τους

μὲ κόφες φορτωμένα τᾶχανε μεγάλες
κι' ἀκλουθημένος ἀπ' τὰ ζῶα, πού ἔχουν
[τραβήξει
καρότσες ἢ σαλιμπάγκων ἢ κι' ἀμάξια μ'
[ἄλλες
πραμάτειες· ἀπ' τὰ ζῶα πού ἔχουν βα-
[στήξει

στὴ ράχη νεροβάρελα, σταμνιά·
κι' ἀπ' τὶς γαϊδάρους θάρθω ἀκλουθημένος
πού ἔχουν κοιλιές γεμάτες σάν ἀσκιά
καὶ πού ὁ βηματισμὸς τους εἶναι τσακι-

[σμένος
ἀκλουθημένος θάρθω κι' ἀπ' τὰ γαϊδου-
[ράκια,
πού για νὰ γιάνουν οἱ πληγές οἱ ἀφορμι-
[σμένες,
πού μίγες προκαλέσαν μανιασμένες,
ντυμένα τᾶχουν μὲ παντελονάκια.

Μὲ τοὺς γαϊδάρους, Θεέ μου, κάνε μου τὴ
[χάρη
νὰ ρθῶ κοντὰ Σου· στείλε νὰ μᾶς πάρει
χορὸς ἀγγέλων καὶ στοὺς τόπους νὰ μᾶς
[πάει

πού τρέχουνε νερὰ καὶ τρέμουνε κεράσια,
κεράσια λεία ὡσάν τὴ σάρκα, πού γελάει
καὶ σφιχτοδένει τὰ κοράσια.
Καὶ κάνε μου τὴ χάρη, στῶν ψυχῶν τὴ χώρα,
σκυμένος πάνω στὰ νερὰ τὰ θεῖα
νὰ μοιάσω στοὺς γαϊδάρους, πού ὅλην ὥρα
θὰ καθρεφτίζουν τὴ γλυκειὰ, τὴν ταπεινὴ
καὶ τὴ φτωχὴ τους παρουσία
μέσ' στῆς ἀγάπης τῆς αἰώνιας τ' ἀχραντο
[γυαλί.

Μεταφρ. ΠΑΝ. ΚΑΝ.